

BONAPARTISME I FEIXISME¹

Lev Trotski

15 de juliol de 1934

---

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de: “Bonapartismo y fascismo.”, en, *Escritos*, Tomo VI, volumen 1, Editorial Pluma, Bogotá, 1976, pp. 80-90.

La gran importància pràctica d'una correcta orientació teòrica es manifesta amb més evidència en les èpoques d'aguts conflictes socials, de ràpids viratges polítics o de canvis abruptes en la situació. En aqueixes èpoques, les *concepcions* i *generalitzacions* polítiques són ràpidament superades i exigeixen el seu reemplaçament total (que és relativament fàcil) o la seua concreció, precisió o rectificació parcial (que és més difícil). Precisament en aqueixos períodes sorgeixen necessàriament tota mena de combinacions i situacions *transicionals*, *intermèdies*, que superen els patrons habituals i exigeixen una atenció teòrica contínua i redoblada. En una paraula, sí en l'època pacífica i “orgànica” (abans de la guerra) encara es podia viure a costa d'unes quantes abstraccions preconcebudes, en la nostra època cada nou esdeveniment forçosament planteja la llei més important de la dialèctica: la *veritat és sempre concreta*.

La teoria stalinista del feixisme representa, indubtablement, un dels més tràgics exemples de les perjudicials conseqüències pràctiques que implica substituir, per categories abstractes formulades basant-se en una parcial i insuficient experiència històrica (o una estreta i insuficient concepció de conjunt), l'anàlisi dialèctica de la realitat en cada una de les seues fases concretes, en totes les seues etapes transicionals, tant en els seus canvis graduals com en els seus salts revolucionaris (o contrarevolucionaris). Els stalinistes adoptaren la idea que en l'època contemporània el capital financer no pot adequar-se a la democràcia parlamentària i està obligat a recórrer al feixisme. D'aquesta idea, absolutament correcta dins de certs límits, n'extreuen de manera purament deductiva i logicoformal les mateixes conclusions per a tots els països i per a totes les etapes del seu desenvolupament. Per a ells Primo de Rivera, Mussolini, Chiang Kai-shek, Masarik, Bruening, Dollfuss, Pilsudski, el rei serbi Alexandre, Severing, MacDonald, etcètera, eren representants del feixisme. Han oblidat: a) que també en el passat el capitalisme mai s'adequà a la democràcia “pura”, complementant-la algunes vegades amb un règim de repressió oberta i, altres vegades, substituint-la directament per aquest; b) que el capitalisme financer “pur” no existeix enlloc; c) que, encara que ocupa una posició dominant, el capital financer no actua en el buit, i es veu obligat a reconèixer l'existència d'altres sectors de la burgesia i la resistència de les classes oprimides d)

finalment, que és inevitable que entre la democràcia parlamentària i el règim feixista s'interposen, una rere l'altra, ja siga "pacíficament" o a través de la guerra civil, una sèrie de formes transicionals. Sí volem romandre en l'avantguarda i no quedar-nos arrere, hem de tenir en compte que cadascuna d'aquestes formes transicionals exigeix una correcta caracterització teòrica i una corresponent política del proletariat.

Basant-nos en l'experiència alemanya (encara que es podia i s'havia d'haver fet ja amb Itàlia) els bolxevics leninistes analitzarem per primera vegada la forma transicional de govern que anomenem bonapartista (els governs de Bruening, Papen i Schleicher). De manera més precisa i desenvolupada, estudiarem després el règim bonapartista d'Àustria. Es demostrà patentment el determinisme d'aquesta manera transicional, naturalment no en un sentit fatalista sinó dialèctic, és a dir per als països i períodes en què el feixisme ataca amb èxit cada vegada major les posicions de la democràcia parlamentària, sense xocar amb la resistència victoriosa del proletariat, amb l'objectiu d'estrangular-lo després.

Durant el període Bruening-Schleicher, Manuïlski i Kuusinen proclamaren: "el feixisme ja està ací"; declararen que la teoria de l'etapa intermèdia, bonapartista, era un intent de disfressar el feixisme per tal de facilitar-li a la socialdemocràcia la política del "mal menor". Aleshores, s'anomenava socialfeixistes els socialdemòcrates, i els socialdemòcrates d'"esquerra" del tipus Ziromsky-Marceau Pivert-Just eren considerats, després dels "trotskistes", com els més perillosos dels socialfeixistes. Ara tot ha canviat. En allò tocant a França, els stalinistes no s'animen a repetir: "El feixisme ja està ací"; contràriament, per a evitar la victòria del feixisme en aqueix país han acceptat la política del front únic, que fins ahir rebutjaven. S'han vist obligats a diferenciar entre el règim de Doumergue i el feixista. Però no han arribat a aquesta conclusió per marxistes sinó per empiristes. Ni tan sols han intentat donar una definició científica del règim de Doumergue. Aquell que es mou en el terreny de la teoria basant-se en categories abstractes està condemnat a capitular cegament davant dels esdeveniments.

I no obstant, precisament a França el pas del parlamentarisme al bonapartisme (o més exactament la primera etapa d'aquest pas) s'ha donat de manera particularment notòria i exemplar. N'hi ha prou amb recordar que el govern Doumergue aparegué en escena entre l'assaig de guerra civil dels feixistes (6 de febrer) i la vaga general del proletariat (12 de febrer). Tan prompte com els bàndols irreconciliables assumiren les seues posicions de lluita en els pols de la societat *capitalista*, quedà clar que l'aparell connex del parlamentarisme perdia tota importància. És cert que el gabinet Doumergue, igual que els de Bruening-Schleicher en el seu moment, sembla, a primera vista, governar amb consens del Parlament. Però es tracta d'un Parlament que ha abdicat, que sap que en cas de

resistència el govern es desfaria d'ell. A causa del relatiu equilibri entre el camp de la contrarevolució que ataca i el de la revolució que es defèn, a causa de la seua temporània neutralització mútua, l'eix del poder s'ha elevat per damunt de les classes i de la seua representació parlamentària. Ha estat necessari cercar un cap de govern fora del Parlament i "fora dels partits". Aquest cap de govern ha cridat en la seua ajuda a dos generals. Aquesta trinitat s'ha recolzat en hosts parlamentàries simètriques tant per la dreta com per l'esquerra. El govern no apareix com un organisme executiu de la majoria parlamentària, sinó com un jutge-àrbitre entre dos bàndols en lluita.

No obstant, un govern que s'eleva per damunt de la nació no està suspès en l'aire. El vertader eix del govern actual passa per la policia, la burocràcia i la camarilla militar. Estem enfrontats a una dictadura militar-policíaca a penes dissimulada darrere del decorat del parlamentarisme. Un govern del sabre com a jutge-àrbitre de la nació: precisament això s'anomena *bonapartisme*.

El sabre no es dona per si mateix un programa independent. És l'instrument de l'"ordre". Està cridat a salvaguardar allò existent. El bonapartisme, en erigir-se políticament per damunt de les classes com el seu predecessor el cesarisme, representa *en el sentit social*, sempre i en totes les èpoques, el govern del sector més fort i ferm dels explotadors. En conseqüència, l'actual bonapartisme no pot ser una altra cosa que el govern del capital financer, que dirigeix, inspira i corromp els sectors més alts de la burocràcia, la policia, la casta d'oficials i la premsa.

L'únic objectiu de la "reforma constitucional", sobre la qual tant ha parlat hom en el transcurs dels darrers mesos, és l'adaptació de les institucions estatals a les exigències i conveniències del govern bonapartista. El capital financer busca els recursos legals que li permeten imposar, cada vegada que siga necessari, el jutge àrbitre més adequat, amb el consentiment obligat del quasi parlament. És evident que el govern Doumergue no és l'ideal de "govern fort". Hi ha en reserva millors candidats a Bonaparte. Són possibles noves experiències i combinacions en aquest terreny si el futur curs de la lluita de classes li deixa temps suficient per a intentar aplicar-les.

En fer aquests pronòstics, ens veiem obligats a repetir el que ja una vegada diguérem els bolxevics leninistes respecte a Alemanya: les possibilitats polítiques de l'actual bonapartisme francès no són moltes; la seua estabilitat està determinada pel momentani i, en última instància, inestable equilibri entre el proletariat i el feixisme. La relació de forces entre aquests dos bàndols ha de canviar ràpidament, en part per influència de la conjuntura econòmica, però fonamentalment segons la política de què es dote l'avantguarda proletària. La col·lisió entre ambdós bàndols és inevitable. El procés es mesurarà en mesos, no

en anys. Només després del xoc, i d'acord amb els seus resultats, podrà implantar-se un règim estable.

El feixisme en el poder, igual que el bonapartisme, només pot ser el govern del capital financer. En aquest sentit *social*, el primer no es diferencia del bonapartisme i ni tan sols de la democràcia parlamentària. Els stalinistes ho vénen redescobrint en cada nova oportunitat, oblidant que els problemes *socials* es resolen en el terreny *polític*. La força del capital financer no resideix en la seua capacitat d'establir qualsevol classe de govern en qualsevol moment d'acord amb els seus desigs; no posseeix aquesta facultat. La seua força resideix en què tot govern no proletari es veu obligat a servir al capital financer; o millor dit, que el capital financer compta amb la possibilitat de substituir cada sistema de govern que decau per un altre que s'adeqüe millor a les canviants condicions. No obstant, el pas d'un sistema a un altre implica una *crisi política* que, amb el concurs de l'activitat del proletariat revolucionari, es pot transformar en un perill social per a la burgesia. A França, el pas de la democràcia parlamentària al bonapartisme ha estat acompanyat per l'efervescència de la guerra civil. La perspectiva del canvi del bonapartisme al feixisme està prenyada de disturbis infinitament més formidables i, en conseqüència, també de possibilitats revolucionàries.

Fins ahir, els stalinistes consideraven que el nostre "principal error" consistia en veure en el feixisme al petit burgès i no al capital financer. En aquest cas també posen les categories abstractes en compte de la dialèctica de les classes. El feixisme és un mitjà específic de mobilitzar i organitzar la petita burgesia en interès social del capital financer. Durant el règim democràtic, el capital inevitablement tracta d'inculcar als treballadors la confiança en la petita burgesia reformista i pacifista. Al contrari, el pas al feixisme és inconcebible sense que prèviament la petita burgesia s'ompliga d'odi cap al proletariat. En aquests dos sistemes, la dominació de la mateixa superclasse, el capital financer, es recolza en relacions directament oposades entre les classes oprimides.

No obstant, la mobilització política de la petita burgesia contra el proletariat és inconcebible sense aqueixa demagògia social que per a la gran burgesia implica jugar amb foc. Els recents esdeveniments d'Alemanya han confirmat com la reacció petitburgesa desenfrenada fa perillar l'"ordre". Per això, mentre recolza i finança activament el bandidatge reaccionari d'una de les seues ales, la burgesia francesa no vol portar les coses fins a la victòria política del feixisme, sinó només establir un poder "fort", la qual cosa en última instància significa disciplinar a ambdós bàndols extrems.

El que hem dit demostra prou la importància de distingir entre la forma bonapartista i la forma feixista de poder. No obstant, seria imperdonable caure en l'extrem oposat, convertir el bonapartisme i el feixisme en dues categories

lògicament incompatibles. Així com el bonapartisme comença combinant el règim parlamentari amb el feixisme, el feixisme triomfant es veu obligat a constituir un bloc amb els bonapartistes i, el que és més important, a apropiarse cada vegada més, per les seues característiques internes, a un sistema bonapartista. És impossible la dominació perllongada del capital financer a través de la demagògia social reaccionària i el terror petit burgès. Una vegada arribats al poder, els dirigents feixistes es veuen forçats a emmordassar les masses que els segueixen, utilitzant per a això l'aparell estatal. El mateix instrument els fa perdre el suport d'àmplies masses de la petita burgesia. D'aquestes, l'aparell burocràtic assimila un reduït sector. Un altre cau en la indiferència. Un tercer es passa a l'oposició, acollint-se a distintes banderes. Però, mentre va perdent la seua base social massiva en recolzar-se sobre l'aparell burocràtic i oscil·lar entre les classes, el feixisme es converteix en bonapartisme. També ací violents i sanguinaris episodis interrompen l'evolució gradual. A diferència del bonapartisme prefeixista o *preventiu* (Giolitti, Bruening-Schleicher, Doumergue, etcètera), que reflecteix l'equilibri extremadament inestable i breu entre els bàndols bel·ligerants, el *bonapartisme d'origen feixista* (Mussolini, Hitler, etcètera), que sorgeix de la destrucció, desil·lusió i desmoralització d'ambdós sectors de les masses, es caracteritza per una estabilitat força major.

El problema “bonapartisme o feixisme” provocà, entre els nostres camarades polonesos, algunes diferències sobre el règim de Pilsudski. La possibilitat mateixa de semblants diferències és el millor testimoni que no estem tractant amb inflexibles categories lògiques, sinó amb formacions socials vives, que presenten peculiaritats extremadament pronunciades en els distints països i etapes.

Pilsudski arribà al poder després d'una insurrecció basada en un moviment de masses de la petita burgesia que tendia *directament* a la dominació dels partits burgesos tradicionals en nom de l'“estat fort”; aquest és un tret feixista característic del moviment i del règim. Però l'element que més pesava políticament, la massa del feixisme polonès, era molt més dèbil que la del feixisme italià i molt més inclús que la del feixisme alemany; Pilsudski hagué d'apel·lar en major grau als mètodes de la conspiració militar i encarar de forma força més acurada el problema de les organitzacions obreres. N'hi ha prou amb recordar que el colp d'estat de Pilsudski comptà amb la simpatia i el suport del partit stalinista polonès. Al seu torn, la creixent hostilitat de la petita burgesia jueva i ucraïnesa li dificultà a aquest règim llençar un atac general contra la classe obrera.

Com a conseqüència d'aqueixa situació, Pilsudski oscil·la molt més que Mussolini i Hitler, en els mateixos períodes, entre les classes i els sectors nacionals de classe, i recorre molt menys que aquells al terror massiu: tal és

l'element bonapartista del règim de Pilsudski. No obstant, seria evidentment fals comparar Pilsudski amb Giolitti o Schleicher i suposar que serà rellevat per un nou Mussolini o Hitler polonès. És metodològicament fals formar-se la imatge d'un règim feixista "ideal" i oposar-la a aquest règim feixista real que sorgí, amb totes les seues peculiaritats i contradiccions, de la relació entre les classes i les nacionalitats tal com es dona en l'estat polonès. ¿Podrà Pilsudski portar fins a les seues últimes conseqüències la destrucció de les organitzacions proletàries? La lògica de la situació el mena inevitablement per aquest camí, però la resposta no depèn de la definició formal de "feixisme" com a tal, sinó de la relació de forces real, de la dinàmica del procés polític que viuen les masses, de l'estratègia de l'avantguarda proletària i, finalment, del curs dels esdeveniments a Europa occidental, sobretot a França.

Es pot donar el fet històric que el feixisme polonès siga derrocat i reduït a pols abans d'assolir expressar-se de manera "totalitària".

Ja hem dit que el bonapartisme d'origen feixista és incomparablement més estable que els experiments bonapartistes preventius als que apel·la la gran burgesia amb l'esperança d'evitar el vessament de sang que implica el feixisme. No obstant, és encara més important (des del punt de vista teòric i pràctic) emfatitzar que *el fet mateix de la conversió del feixisme en bonapartisme implica el començament de la seua fi*. Quant de temps portarà la liquidació del feixisme i en quin moment la seua malaltia es transformarà en agonia depèn de molts factors externs i interns. Però el fet que la petita burgesia haja aplacat la seua activitat contrarevolucionària, que estiga desil·lusionada, desintegrant-se i haja debilitat els seus atacs contra el proletariat obre noves possibilitats revolucionàries. La història demostra que és impossible mantenir encadenat el proletariat amb la sola ajuda de l'aparell policíac. És cert que l'experiència d'Itàlia ensenya que la classe obrera serva l'herència psicològica de l'enorme catàstrofe patida molt més temps que el que dura la relació de forces que originà aqueixa catàstrofe. Però la inèrcia psicològica de la derrota és un puntal molt precari. Pot caure d'un sol colp a causa de l'impacte d'una forta convulsió. Per a Itàlia, Alemanya, Àustria i altres països aqueixa convulsió podria ser l'èxit de la lluita del proletariat francès.

La clau revolucionària de la situació d'Europa i de tot el món està, fonamentalment, en França!

---

¹ "Bonapartisme i feixisme.", *The New International*, agost de 1934.